

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. Красимир Петров

за Дисертационния труд за присъждане на научна и образователна степен „доктор“ в област на висше образование 8 „Изкуство“, професионално направление 8.3 „Музикално и танцово изкуство“ на ас. Димо Енев Енев на тема „Непознатият Еркеч – пътят от младежката задявка до сватбата“

Докторантът ас. Димо Енев Енев представя своя дисертационен труд в обем от 249 страници, в които са включени разработката по темата, приносите, поименен списък на информаторите, речник на непознатите и диалектни думи, ползваната литература, приложение с нотни примери на описаните в разработката хора, елементи от еркечката фолклорна носия и географско положение на с. Еркеч.

Ас. Димо Енев е структурирал своя обемен труд в пет раздела. В първия от тях той си поставя ясна цел да проучи и систематизира еркечкия фолклор, и по-точно – да опише и изясни същността и особеностите на трите обичая – „Седянка“, „Валянка“ и „Сватба“.

Всичко това изисква изпълнението на задачи, свързани с обследваната проблематика в следната последователност:

1. Теоретично и теренно изследване на посочените обичаи от с.Козичино / Еркеч/ и съответното анализиране, съпоставяне и взаимовръзка между тях.
2. Анализиране и съпоставяне на хората и игрите.
3. Да се докаже как два обичая с типично трудово начало като „Седянка“ и „Валянка“ всъщност са обичаи на „любовта“, като се стигне до „Сватбата“.

Ас. Димо Енев стъпва в своята разработка на основата на проучвания от наши изтъкнати хореографи и етномузиколози – Кирил Харалампиев, проф. Кирил Дженов, проф. Стоян Джуджев, ст.н.с. Райна Кацарова, ст.н.с. Анна Илиева и други. Той използва следните методи:

1. Научен анализ.
2. Сравнителна характеристика.
3. Подробна класификация.
4. Наблюдения и интервюта.
5. Работа с архивни документи.
6. Различни методи на обобщение и синтез

След втория раздел „Еркеч и еркечани – географско разположение, история, бит и душевност” ас Димо Енев обръща голямо внимание на „Обзора на научните изследвания за региона”. Той установява, че са направени множество експедиции, като коректно ги упоменава, като започва от чехските учени Карел и Херман Шкорпил, които издават своя труд „Североизточна България в географско и историческо отношение през 1892 год., проф. Любомир Милетич издава „Източно българските говори” през 1905 год., а Георги Георгиев – „Еркечаните и техния говор” през 1907 год.

От тук нататък само ще отбележа имената на наши изтъкнати изследователи на музикалния фолклор – Васил Стоин, Елена Стоин, Михаил Букурещлиев, Николай Кауфман, Тодор Тодоров и други учени с различна професионална насоченост.

Интерес към фолклора на с. Козичино /Еркеч/ проявяват дори научни работници от Финландия и Латвия. Всичко казано до тук доказва големия интерес на научните работници към традиционната народна култура в с. Еркеч. Трябва да отбележим, че единственото изследване за танцовия фолклор на селото е от групата на Атанас Луков, Вълчо Кючуков, Здравка Димова и Ирина Ибришимова, която описва и публикува в сп. „Танцова самодейност” - книжка 8 – 9 от 1958 г. 16 хора и 3 игри. Освен тези описания те правят преглед на географското положение и етнографската специфика на региона, описват лазарската носия, женското празнично облекло и мъжката носия. В описанията на хората и игрите те обаче не установяват мястото им в обредно – обичайната система на селото.

Централно и стойностно място в дисертационния труд заема IV раздел „Описание и анализ на обичаите „Седянка”, „Валянка” и „Сватба”. Авторът акцентира на обичаите, като ги разглежда подробно, търси техния генезис и особености, както и тяхната взаимовръзка. Ас. Димо Енев се основава на материалите по тази проблематика, но важното тук са неговите теренни наблюдения и изследвания на трите обичая, като се спира и подробно описва хората, които са се играели в тях.

В обичая „Седянка”, който авторът определя като трудов, и е начало на срещата между моми и ергени се играят хора с развлекателен характер – „Пайдушката”, което тук обаче не се играе в традиционния музикален размер 5/16 с втори дълъг дял, а в 2/4. Хорото спада към „водените” хора, с периодичен синхрон между музика и танц.

Играели са още „Старо еркечко” – смесено „водено” мегданско хоро в размер 2/4. Едната част на хорото играе спокойно, а другата стремително, с притропване се движи към центъра на кръга и дава илюзия за прилив и отлив ва морски вълни. Друго мегданско хоро е „Калгамачката”, изпълнявано в размер 2/4 – в миналото било „склучено”, а в по-ново време – „скъсано”. Играят го динамично, като започват на място, а след това с придвижване вляво, с характерно събиране към центъра на кръга, в хват „за пояс”.

Авторът установява, че тези хора, както и „Лявата” и „Горката баба” имат развлекателен характер и служат повече за забавление, за повишаване на настроението и най-вече за оформяне на личностните взаимоотношения между младите еркечани.

Ас. Димо Енев проявява научен подход при анализа на хората, изпълнявани в обичая „Седянка”. Той ги разглежда и ги класифицира според външната има форма, според участниците, според функцията и танцовата лексика, като тук се основава и на теренните наблюдения на Райна Кацарова, правени от нея още в средата на 50-те години на миналия век.

„Валянката” е обичаят, неразривно свързан с първия изследван обичай- „Седянка”. Според ас. Димо Енев тя е превърната в своеобразен празник на еркечани, и по-специално на младите хора. Тя е повод те да се видят насаме, без да бъдат оглеждани и преценявани, но без да престъпват установените морални норми в селото. Началото на обичая е на момите, които се събират в съответния дом, за да „валят” навоите. Авторът много точно проследява трите етапа на „валянката” – „валяне”, „щипане” е „мачкосване”.

Трудовият процес се съпровожда със шеги, закачки, и най-много песни. Съвсем естествено момците идват и това води до ново настроение, нови усещания и младежки трепети. Ас. Енев намира, че „Валянките” са били мястото на най-голямата възможна близост между момата и момъка, тук те са могли да си прошепнат съкровени любовни думи.

Г-н Енев изследва и хората и игрите от типа „къщни хора”, които се играят тук – „Кукленската”, „Дрънкаливата”, „Джоката”, „Еркечки кючек”. Тези игри са съобразени с мястото, което е ограничено в стаята за „валяне”. Освен това хореографският текст е еднообразен, като акцента е върху играта с ръце. Всички те според автора имат ръвлекателен характер.

Така изследването идва до логичната трета част – „Сватбата“. Ас. Енев точно намира мястото ѝ в живота на еркечлии, като много подробно описва нейните три части – „Малка годя“, „Голяма годя“ и „Сватбата“. „Малката годя“ е всъщност сватосването, като Димо Енев вниква в психологията на роднините, които извършват това. Макар, че обичаят е известен във всички български краища авторът намира регионалните отлики.

Съвсем естествено се стига до „Голямата годя“, или „Годя“, който е втория предсватбен етап. За разлика от „Малката годя“ авторът установява, че тук се появяват песните и музикалния съпрод, и то главно на гайда.

„Сгудениците“ имат по-голяма възможност за срещи извън празничните цикли. „Сгуденикът“ ходи при „сгуденицата“ когато се правят „седянки“, „валянки“ и „предачки“, играе до нея на хорото и е длъжен да я изпрати до дома ѝ. И двамата имат задължение да укрепват родовите връзки на календарните празници – „Сурваки“, „Заговезни“, „Великден“, на жътва, където „сгуденицата“ поема ролята на „Еньовата буля“. Ас. Димо Енев отбелязва, че „периода на годеничеството е кратък, той е важен момент от жизнения цикъл и съдържа определен брой стъпки, изискващи поне един годишен цикъл преди да се стигне до сватбата“.

„Сватбата“ е изключително важен момент в живота на българина. Еркечани предпочитат да я правят след Петковден, защото акцентът в нея се пада на плодовитостта.

Ас. Димо Енев я нарича „театрално, музикално – танцова постановка“. В него има специфични ритуални моменти и изобилие на действащи лица- „зълви“, „прапавечки“, „заложница“ и други, които заедно с родителите на „сгудениците“ изпълняват много ритуали през цялата седмица преди сватбата.

Авторът много подробно описва присъствието на танца в „сватбата“- „обредното хоро при опяването на меденика“, „еркечкия марш“, чрез който момковата рода поставя символичния въпрос лазарувала ли е невястата и готова ли е тя за създаване на семейство. Тук авторът изказва интересно предположение дали подчертаната стъпка на „раз“ не изразява мъжкото доминиращо начало, а меката стъпка на „два“- женското присъствие. Тук добавяме и „обредното хоро“ при опяване на „сватбената елха“,

„обредното хоро“ пред кръстника при откупуването на „елхата“, обредната игра на свекървата пред булката, специфичната мъжка игра „Чакмака“ с хумористичен характер, „Зълвенска ръченица“, „Войнишката“ – сложно мъжко хоро, подредено в бавна и бърза част. По отношение на стила можем да го определим към тракийския танц, със свои регионални особености.

Докторантът добавя в свободното сватбено веселие и хората – „Калгамачката“, „Пайдушката“, „Овчата“, „Лявата“, „Джоката“, „Дрънкаливата“ и други, изпълнявани майсторски и с много настроение от сватбарите.

Всички ритуали и изпълнявани танци са специфични за селото и доказват тяхната стабилност и приемственост в дълъг период от време.

След „свождането“ и изстрела на младоженика с пушка в комина, с което той известява на сватбарите, че булката е „хубава“ започва нов етап от сватбата, свързан с много веселие и обезателно изпълнение на „Конската“ в понеделник след сватбата.

Ас. Димо Енев развива същинската част на разработката, която е изградена на базата на детайлното разглеждане и изучаване на отделните обичаи, а конкретиката е оформена най-вече върху танцовите и музическите образци в тях, като той подробно е описал 22 хора и игри, заедно с нотирата музика за всяко от тях.

Кои са изводите, които следва да направим след подробно запознаване с реабилитационния труд на ас. Димо Енев, и той има следните приноси:

1. Авторът наистина е извършил много ясно, подробно и точно изследване на бита, нравите, музикалния и най-вече танцовия фолклор на с. Козичино / Еркеч/.
2. За мен е много важно да отбележа един много радостен факт- и той е, че един колега, който преди всичко е практик в нашата фолклорна хореография прави изследване на високо научно ниво.
3. Смело поставям разработката на нивото на многобройните изследвания на нашия традиционен музикален фолклор – вокален и инструментален.
4. Подобни изследвания имат голям принос в нашата танцова наука, която обективно върви по-назад от колегите музиканти.

5. Такива изследвания удовлетворяват вижданията и мечтите на нашите учители – Маргарита Дикова, проф. Кирил Дженов, Кирил Харалампиев за оформянето на теоретици в областта на фолклорното танцово изкуство.
6. За спецификата и оригиналността на танцовия фолклор, който изследва ас. Димо Енев говори факта, че той е основа на значими и знакови хореографски творби, като „Еркечки танц” и „Луди млади” на Маргарита Дикова, „Козиченки” на Иван Донов, „Еркечки танц” на Тончо Тончев и други.
7. Най-големият и стойностен принос на хабилитационни труд на ас. Димо Енев се състои в това, че той ще служи за обучение на студенти, като може да се изпозва от хореографи за запознаване с богатия традиционен музикален и танцов фолклор на с. Козичино / Еркеч /. Той може да послужи за основа на създаване на нови танцови творби, които ще носят оригиналното мислене на младите поколения, но задължително в унисон с детайлно запознаване с фолклора на еркечлии.
8. Докторантът Димо Енев безспорно е положил много усилия и е направил много обхватна характеристика и описание на географското положение на селото, бита, нравите, обичаите, народната носия, като е приложил много снимки, схеми и рисунки. Най-стойностно е описанието на фолклорния танц от с. Козичино/Еркеч/.

Всичко това ми дава пълно основание да подкрепя присъждането на научната и образователна степен „Доктор” на асистент Димо Енев.

Рецензент:

/ доц. Красимир Петров /